

**Sprawozdanie z realizacji
Strategii Rozwiązywania
Problemów Społecznych
dla Powiatu Zabkowickiego
w 2015 roku**

ZĄBKOWICE ŚLĄSKIE, MARZEC 2016

Część I – ZAŁOŻENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA POWIATU ZĄBKOWICKIEGO

Główne kierunki rozwoju tzw. Priorytety Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Ząbkowickiego na lata 2014 – 2020 wytyczone zostały Uchwałą Nr XXXVI/198/2013 Rady Powiatu Ząbkowickiego z dnia 28.11.2013 r. i były to:

1. Organizacja systemu opieki nad dziećmi i młodzieżą
2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży opuszczającej rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą
3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych, niepełnosprawnych poprzez rehabilitację społeczną i zawodową przy udziale środków własnych powiatu i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
4. Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie
5. Przeciwdziałanie bezrobociu
6. Podnoszenie jakości usług w jednostkach pomocy społecznej
7. Krzewienie idei społeczeństwa obywatelskiego

Adresatami strategii jest społeczność zamieszkała na terenie Powiatu Ząbkowickiego. Strategia stanowi podstawę lokalnej polityki społecznej, której zadaniem jest zbudowanie w miarę spójnego i skutecznego systemu ochrony bezpieczeństwa socjalnego członków naszej społeczności tak, aby dać im możliwość i gwarancję zaspokojenia różnorodnych potrzeb, dążeń, aspiracji oczekiwań.

Dla każdego celu strategicznego zostały określone działania.

Priorytet I: organizacja systemu opieki nad dziećmi i młodzieżą

Działania:

- A. Zapewnienie środków finansowych na tworzenie rodziny zastępczych zawodowych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych,
- B. Zapewnienie działalności instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie powiatu dla dzieci, które nie znalazły miejsca w rodzinnej pieczy zastępczej,
- C. Organizowanie opieki i pomocy psychologicznej w rodzinach zastępczych,
- D. Organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, osób prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów instytucjonalnej pieczy zastępczej,
- E. Organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej,
- F. Organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie grup wsparcia i specjalistycznego poradnictwa,
- G. Zatrudnienie koordynatorów pieczy zastępczej,
- H. Finansowanie kosztów świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu umieszczonych w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie powiatu ząbkowickiego lub na terenie innego powiatu, pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, szkoleń kandydatów do pełnienia funkcji

rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego,

- I. Organizowanie w szkołach, ośrodkach kultury i świetlicach wiejskich zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży,
- J. Realizacja w szkołach programów profilaktycznych w zakresie przemocy w rodzinie, uzależnień i innych sytuacji kryzysowych,
- K. Przeciwdziałanie niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziców poprzez organizowanie poradnictwa , terapii i warsztatów umiejętności wychowawczych dla rodziców,
- L. Organizowanie szkoleń dla nauczycieli i wychowawców w zakresie przemocy, uzależnień i innych sytuacji kryzysowych.
- M. Zapewnienie dostępu do szkolnictwa specjalnego,
- N. Realizacja przez szkoły programów na rzecz bezpieczeństwa młodzieży,
- O. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na zwiększenie bezpieczeństwa w szkołach i placówkach oświatowych.

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno - Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli, szkoły i placówki oświatowe

Partnerzy: kuratorzy sądowi , wychowawcy, ośrodki pomocy społecznej

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet II: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży opuszczającej rodzinną i instytucjonalną pieczę zastępczą

Działania:

- A. Objęcie wsparciem młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym opuszczającą pieczę zastępczą w ramach projektów EFS lub innych środków finansowych pozyskanych przez powiat ze źródeł zewnętrznych,
- B. Pomoc w integracji ze społeczeństwem młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym opuszczającą pieczę zastępczą i placówki opiekuńczo - wychowawcze poprzez objęcie wsparciem przez koordynatora/koordynatorów pieczy zastępczej, prowadzenie pracy socjalnej, współpracę z psychologiem w celu znalezienia pracy i mieszkania,
- C. Zapewnienie środków finansowych w budżecie powiatu na wypłatę świadczeń należnych wychowankom opuszczających pieczę zastępczą.

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno - Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli, szkoły i placówki oświatowe

Partnerzy: kuratorzy sądowi , wychowawcy, ośrodki pomocy społecznej

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet III: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych, niepełnosprawnych poprzez rehabilitację społeczną i zawodową przy udziale środków własnych powiatu i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Działania:

- A. Dofinansowanie kosztów działania Warsztatów Terapii Zajęciowej przy Domu Pomocy Społecznej w Opolnicy oraz Warsztatów Terapii Zajęciowej przy Domu Opieki im. Św. Jadwigi Śl. w Henrykowie,
- B. Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych, a w szczególności dzieciom i młodzieży,
- C. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- D. Dofinansowanie zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- E. Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych,
- F. Realizacja Programów PFRON na rzecz osób niepełnosprawnych w tym „Wyrównywanie różnic między regionami” i ”Aktywny Samorząd”,
- G. Utrzymanie standardów usług w domach pomocy społecznej na terenie powiatu,
- H. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku szkolnym poprzez zapewnienie równego dostępu do edukacji i kontaktu ze środowiskiem szkolnym poprzez umożliwienie dostępu do indywidualnego nauczania.
- I. Utrzymanie i prowadzenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w stopniu lekkim i umiarkowanym,
- J. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służących rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych oraz zajmujących się aktywizacją ludzi starszych, w tym w również formie wsparcia materialnego,
- K. Realizacja projektów w ramach środków zewnętrznych skierowanych do osób niepełnosprawnych,
- L. Propagowanie organizowania wśród dorosłych, dzieci i młodzieży grup wolontariuszy chętnych do niesienia pomocy osobom starszym, niepełnosprawnym i ich rodzinom,
- M. Rozpowszechnianie w prasie lokalnej dobrych praktyk dotyczących życia w społeczeństwie ludzi starszych (uroczyste obchody Dnia Babcy i Dziadka, funkcjonowanie Klubów Seniora, działania Uniwersytetu Trzeciego Wieku itp.),
- N. Prowadzenie profilaktyki zdrowotnej.
- O. Pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe oraz szkolenie i przekwalifikowanie osób niepełnosprawnych.
- P. Zwrot kosztów poniesionych w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych lub adaptacji i nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy.
- Q. Zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.
- R. Udzielanie jednorazowej bezzwrotnej pomocy na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez osobę niepełnosprawną.
- S. Podejmowanie działań w zakresie pozyskiwania środków z Unii Europejskiej na rzecz poprawy sytuacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy, samorządy gminne, Powiatowy Urząd Pracy, szkoły i placówki oświatowe

Partnerzy: Organizacje pozarządowe, Powiatowe Centrum Poradnictwa Psychologiczno - Pedagogicznego i Doskonalenia Nauczycieli, PFRON

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet IV: przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Działania:

- A. Zapewnienie działania Ośrodka Interwencji Kryzysowej dla ofiar przemocy w rodzinie i ofiar handlu ludźmi na terenie Powiatu wraz z hostelem zapewniającym schronienie ofiarom przemocy rodzinie i ofiarom handlu ludźmi,
- B. Rozszerzenie działalności Ośrodka Interwencji Kryzysowej (dla osób mających problem z dojazdem do siedziby ośrodka) poprzez udzielanie porad i wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w punktach informacyjno - konsultacyjnych na terenie gmin powiatu (pomoc prawna, psychologiczna, pedagogiczna itp.),
- C. Tworzenie i wdrażanie programów korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy.

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy, Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Partnerzy: Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, organizacje pozarządowe,

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet V: przeciwdziałanie bezrobociu

Działania:

- A. Realizacja założeń Powiatowego Programu Działań na rzecz promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy dla Powiatu Żąbkowickiego. Określane co roku Uchwałą rady Powiatu
- B. Wsparcie realizacji celu strategicznego zawartego w Strategii Rozwoju Gospodarczego Powiatu – poprawa warunków życia każdego mieszkańca powiatu, zmniejszenie bezrobocia do poziomu minimum
- C. Aktywne i zapobiegawcze działania dla osób bezrobotnych i biernych zawodowo polegające na aktywizacji zawodowej osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy
- D. Przeciwdziałanie i zwalczanie długotrwałego bezrobocia oraz wsparcie grup szczególnego ryzyka dla zwiększenia ich szans na zatrudnienie

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy, Powiatowy Urząd Pracy

Partnerzy: przedsiębiorcy, pracodawcy, organizacje pozarządowe, PCPR, OPS

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet VI: podnoszenie jakości usług w jednostkach pomocy społecznej

Działania:

- A. Wzmacnianie potencjału kadr służb społecznych - organizowanie i finansowanie szkoleń dla kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej na szczeblu powiatowym

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy

Partnerzy: organizacje pozarządowe, PCPR, PUP, OPS

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Priorytet VII: krzewienie idei społeczeństwa obywatelskiego

Działania:

- A. Kształtowanie postaw obywatelskich skierowanych na pomoc innym poprzez akcje informacyjne i edukacyjne, kreowanie opinii i świadomości społecznej pozbawionej negatywnych stereotypów postrzegania życia społecznego
- B. Działania na rzecz inicjatyw społeczności lokalnych
- C. Wspieranie przedsięwzięć o charakterze lokalnym

Odpowiedzialni: samorząd powiatowy

Partnerzy: samorządy gminne , organizacje pozarządowe

Termin realizacji: praca ciągła

Środki finansowe: własne powiatu, źródła zewnętrzne

Część II – REALIZACJA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA POWIATU ZĄBKOWICKIEGO W 2015 ROKU

Szczegółowy opis realizacji celów strategicznych w 2015 r. został opracowany na podstawie materiałów przygotowanych m.in. przez Wydział Promocji, Oświaty i Rozwoju tut. Starostwa, Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich, Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Bardzie, Dom Dziecka „Jutrzenka” w Bardzie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ząbkowicach Śląskich oraz na podstawie informacji uzyskanych z poszczególnych gmin naszego powiatu.

Priorytet I: organizacja systemu opieki nad dziećmi i młodzieżą

W wyniku działań PCPR w 2015 roku zgłosiły się 4 rodziny, które zostały przeszkolone w zakresie pełnienia funkcji zawodowej rodziny zastępczej. Utworzona została 1 rodzina zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego. W 2015 r. na terenie powiatu funkcjonowało 12 zawodowych rodzin zastępczych w tym dwa pogotowia rodzinne. W placówkach i rodzinach zastępczych przebywało w 2015 r. 223 dzieci z czego 51 dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2015 na terenie Powiatu funkcjonowało 101 rodzin zastępczych w których opiekę znalazło 172 dzieci.

Praca socjalna w celu powrotu dzieci do domów rodzinnych prowadzona była zarówno z rodzinami dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych jak też z rodzinami dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych. Dom Dziecka „Jutrzenka” współpracuje na bieżąco z rodzinami biologicznymi dzieci w różnych formach. Są to spotkania, imprezy okolicznościowe, wsparcie w załatwianiu swoich codziennych spraw oraz sposobu ubiegania się o przepustki i codzienne kontakty z dziećmi oraz powrót ich dzieci do domu. Rodzice w placówce otrzymują wsparcie pedagogiczne i psychologiczne. Współpraca z rodzicami układa się różnorodnie; często zauważalne są pozytywne efekty pracy, jednakże zdarzają się również porażki. Niestety niewielka liczba rodziców zaangażowana jest w powrót dzieci do domu. Częściej zdarza się, że po umieszczeniu dziecka, rodzice angażują się na krótko i ciężko jest podjąć z nimi współpracę. W większości przypadków niewydolność wychowawcza rodziców, choroba, niezaradność życiowa, pomimo zaangażowania szeregu osób stoją na przeszkodzie powrotu dzieci do rodziny.

W 2015 r. ze środków własnych powiatu na świadczenia pieniężne dla rodzin zastępczych i wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych wydatkowano kwotę 2.531.557,26 + 238.714,04 zł wydatki na dzieci znajdujące się na terenie innych powiatów. Łącznie 2.770.271,30 zł z tego na:

- 1) udzielanie miesięcznej pomocy pieniężnej na częściowe pokrycie kosztów utrzymania dzieci w rodzinach zastępczych 1.522.943,61 zł dla 174 dzieci (ilość dzieci w przekroju całego roku, wysokość świadczeń określa tabela wyżej),
- 2) udzielanie pomocy pieniężnej na kontynuację nauki pełnoletnim osobom opuszczającym rodziny zastępcze – 139.735,01 zł dla 34 podopiecznych (kwota miesięczna 500 zł),
- 3) wypłacono świadczenia na kontynuację nauki dla 25 usamodzielnianych wychowanków placówek opiekuńczo – wychowawczych oraz MOS-ów, MOW-ów, SOSZW (ustawa w sprawie wspierania rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o pomocy społecznej) w

- łącznie kwocie 95.680,82 zł. Miesięczne świadczenie wynosiło 494,10 zł z ustawy o pomocy społecznej i 500 zł z ustawy o pieczy zastępczej). Ponadto wypłacono 8 świadczeń pieniężnych na usamodzielnienie w kwocie łącznej 46.164,00 zł (maksymalna kwota świadczenia 400% podstawy – czyli 6.600 zł) i 4 świadczenia na zagospodarowanie w kwocie łącznej 14.841,00 zł (średnio 3.710,25 zł),
- 4) na jednorazową pomoc pieniężną związaną z przyjęciem dzieci do rodziny zastępczej wydano kwotę 19.640 zł dla 14 dzieci (maks. kwota 2.500 zł),
  - 5) w 2015 r. na wynagrodzenia dla 13 zawodowych rodzin zastępczych, dla 5 osób do pomocy w rodzinie oraz umowa zlecenie dla koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wydatkowano kwotę 422.221,35 zł i wynagrodzenie koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wraz z pochodnymi – 44.342,19 zł oraz składki na ZUS w wysokości 75.841,99 i Fundusz Pracy – 9.052,97 zł,
  - 6) pomoc na usamodzielnienie i zagospodarowanie dla wychowanków rodzin zastępczych 52.266 zł (8 świadczeń na usamodzielnienie – 39.600 zł i 4 świadczenia na zagospodarowanie – 12.666 zł),
  - 7) porozumienia - zwrot świadczeń dla powiatów na terenie których przebywają w rodzinach zastępczych dzieci z terenu naszego powiatu – 238.714,04 zł (20 dzieci), pomoc finansową na podniesienie standardów usług dla 7 zawodowych rodzin zastępczych głównie na remont lokalu mieszkalnego średnio po 1.000 zł na rodzinę (łącznie 7.960,76 zł), dofinansowanie wypoczynku letniego dla 23 dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych 17.441,60 zł (średnio 758,33 zł na dziecko), dofinansowanie do utrzymania lokalu mieszkalnego dla rodzin zastępczych zawodowych posiadających więcej niż troje dzieci 37.025,09 zł, pokrycie części kosztów związanych z wystąpieniem zdarzenia losowego dla 1 rodziny – 2.019 zł, organizację Mikołaja dla dzieci z zawodowych rodzin zastępczych wydatkowano 9.358,02 zł, szkolenia rodzin zastępczych – 50 rodzin 3.950 zł, organizacja I Powiatowego Pikniku Rodzin Zastępczych - 8.001,22 zł, materiały promocyjne i ogłoszenia prasowe – 1.134,83 zł oraz zakup usług transportowych – 1.937,80 zł.

Z informacji przedstawionej przez gminy Powiatu Ząbkowickiego oraz Wydział Promocji, Oświaty i Rozwoju tut. Starostwa wynika, że wszystkie zadania zmierzające do przeciwdziałania niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziców i demoralizacji nieletnich przypisane placówkom oświatowym zostały w 2015 w roku zrealizowane.

W 2015 r. przeprowadzonych zostało 664 godziny zajęć pozalekcyjnych, głównie w ramach realizacji projektów zewnętrznych finansowanych przez:

- Europejski Fundusz Społeczny w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach; Działanie 9.2. Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego w ramach projektu Modernizacja kształcenia zawodowego na Dolnym Śląsku II
- Europejski Fundusz Społeczny w ramach projektu Nauka Wyniki Sukcesu w Przyszłości
- Polską Fundację Dzieci i Młodzieży „Równać szanse”
- Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Samorząd Województwa Dolnośląskiego
- budżety gmin i powiatu
- budżety szkół
- Ministra Sportu i Turystyki

W ramach zajęć odbywały się między innymi zajęcia ukierunkowane na rozwój kompetencji kluczowych, doradztwo i opieka psychologiczno-pedagogiczna, zajęcia rozwijające oraz wyrównawcze, indywidualne doradztwo i opieka psychologiczna dla uczestników zajęć, kursy kwalifikacyjne dla uczniów, staże zawodowe, projekty zawodoznawcze, wycieczki zawodoznawcze, fora zawodoznawcze, specjalistyczne zajęcia dydaktyczne dla uczniów, zajęcia praktyczne w wyspecjalizowanych centrach, targi pracy, przygotowywanie do egzaminów zewnętrznych, zajęcia sportowe.

Na poziomie powiatowym Projekt pn. „Modernizacja Kształcenia Zawodowego na Dolnym Śląsku II” realizowany był w ramach Działania 9.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w:

- Zespole Szkół Zawodowych im. Stanisława Staszica w Ząbkowicach Śląskich,
- Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych im. Hipolita Cegielskiego w Ziębicach,
- Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych im. Juliana Lubienieckiego w Kamieńcu Ząbkowickim,
- Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Janusza Korczaka w Ząbkowicach Śląskich.

Ponadto w 2015 roku realizowane były zajęcia pozalekcyjne wynikające z art. 42 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 roku Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674). Zajęcia realizowane w ramach tzw. „19 godzin” realizowane były we wszystkich szkołach i placówkach oświatowych znajdujących się na terenie Powiatu Ząbkowickiego.

We wszystkich szkołach i placówkach oświatowych z terenu Powiatu Ząbkowickiego realizowanych było w 2015 r. 104 różnorodnych programów profilaktycznych uwzględniających faktyczne potrzeby uczniów i wychowanków. Wszystkie programy spełniały standardy efektywności i jakości oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych, a także zawierały treści odnoszące się do sfery oddziaływań dydaktycznych. W programach uczestniczyło łącznie 5.321 uczniów ze wszystkich typów szkół znajdujących się na terenie Powiatu Ząbkowickiego.

W 2015 roku realizowane były m.in. następujące programy:

1. „Stop dopalaczom”
2. „Wyjść poza schemat”
3. „Cyberprzemoc”
4. „Moje dziecko bezpieczne w Internecie”
5. „Stop przemocy w szkole”
6. „Nie pal przy mnie, proszę”
7. „Czyste powietrze wokół nas”
8. „Wiedz o tym”
9. „Znajdź właściwe rozwiązanie” -profilaktyka palenia tytoniu.
10. „7 kroków - Drugi elementarz”
11. „116-111 telefon zaufania”
12. „Znajdź właściwe rozwiązanie”
13. „Dopalacze kradną życie”
14. „WY(ko)MIKSUJ SIĘ Z DOPALACZY”
15. „Muzyka alternatywą na dopalacze”
16. „Bezpieczna szkoła” – profilaktyka zachowań agresywnych i aspołecznych, w tym przemocy w cyberprzestrzeni, na terenie szkoły i domu rodzinnego, profilaktyka wagarów i braku motywacji do nauki, podejmowania zachowań ryzykownych (picie alkoholu, zażywanie innych środków psychoaktywnych)

17. scenariusze kampanii „Nie przegraj” dotyczą handlu dziećmi, ryzykownych zachowań seksualnych i podejmowania kontaktów seksualnych w zamian za prezenty i pieniądze,
18. pomoc uczniom z rodzin zagrożonych chorobą alkoholową,
19. szeroko rozumiane bezpieczeństwo związane z uzależnieniami
20. bezpieczeństwo w ruchu drogowym,
21. w ramach szkolnego programu profilaktycznego realizowano działania, które miały na celu uświadomienie uczniom, ale także i rodzicom zagrożeń wynikających z niewłaściwych zachowań
22. edukacja antynikotynowa,
23. rozpoznawanie przyczyn i reagowanie w sytuacjach kryzysowych,
24. nauka umiejętnego korzystania z różnych form pomocy,
25. profilaktyka wykluczenia osób niepełnosprawnych,
26. reagowanie w sytuacjach przemocy rówieśniczej,
27. pierwsza pomoc i pomoc osobom niepełnosprawnym,
28. budowanie klimatu szkoły,
29. zapobieganie niepożądanym zachowaniom gimnazjalistów
30. przeciwdziałanie przemocy i agresji w różnych środowiskach, przeciwdziałanie uzależnieniom (papierosy, dopalacze, alkohol, środki uzależniające); treści wpisane są do programu wychowawczego i profilaktyki w szkole
31. przeżywanie i wyrażanie uczuć i emocji
32. funkcjonowanie w grupie
33. budowanie poczucia własnej wartości
34. rozwiązywanie problemów i konfliktów
35. troska o zdrowie i problemy uzależnień
36. przeciwdziałanie przemocy i agresji
37. „Substancje psychoaktywne (narkotyki i narkomania)”
38. „Cyberprzemoc - jak przeciwdziałać”
39. „Przemoc w Internecie”
40. „Zdarzenie terrorystyczne”
41. „Neurodydaktyka”
42. „Trudny rodzic”
43. „Porozmawiajmy o mediacji”
44. „Bezpieczny Internet w domu i w szkole”
45. „Stereotypy-uprzedzenia-dyskryminacja”
46. „Mobbing i dyskryminacja”
47. przeciwdziałanie przyjmowaniu substancji uzależniających
48. przeciwdziałanie agresji, uzależnieniu od tytoniu i alkoholu
49. radzenie sobie w trudnych sytuacjach w szkole
50. zaburzenia w odżywianiu
51. promocja zdrowia
52. seminarium naukowe zachowanie suicydalne samobójstwa na Dolnym Śląsku,
53. pomoc dla dzieci z zaburzeniami psychicznymi
54. rada szkoleniowa pt. „Dziecko sześćoletnie uczniem szkoły”
55. praca z uczniem przejawiającym zachowania opozycyjno – buntownicze
56. profilaktyka uzależnień młodzieży od komputera;
57. jak rozmawiać z nastolatkiem
58. szkoła dla rodziców i wychowawców

Na realizację ww. programów szkoły i placówki oświatowe pozyskiwały środki od:

- Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- Państwowej Inspekcji Pracy,
- Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Ząbkowicach Śląskich
- Kuratorium Oświaty we Wrocławiu
- Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzki
- Jednostek samorządu terytorialnego
- Fundacji „Dzieci Niczyje”

W szkołach i placówkach oświatowych realizowane było poradnictwo, terapia i warsztaty umiejętności wychowania dla rodziców. W ramach tego zadania przeprowadzono bądź uczestniczono w następujących działaniach/projektach:

1. „Szkoła dla rodziców i wychowawców”
2. „Cyberprzemoc” – wirtualna przemoc, realne skutki
3. „Neurodydaktyka”
4. „Trudny rodzic”
5. „Porozmawiajmy o mediacji”
6. „Bezpieczny Internet w domu i w szkole”
7. „Stereotypy-uprzedzenia-dyskryminacja”
8. „Mobbing i dyskryminacja”
9. „Działania antydyskryminacyjne”
10. „Jak rozmawiać z nastolatkiem”
11. „Dopalacze”
12. Przeciwdziałanie agresji, uzależnieniu od tytoniu i alkoholu
13. Praca z uczniem przejawiającym zachowania opozycyjno-buntownicze
14. Substancje psychoaktywne (narkotyki i narkomania)
15. Przemoc w Internecie
16. Zdarzenie terrorystyczne
17. Dziecko z cukrzycą w szkole
18. Jak rozpoznawać przyczyny agresywnych zachowań uczniów
19. Seminarium naukowe zachowanie suicydalne samobójstwa na Dolnym Śląsku
20. Pomoc dla dzieci z zaburzeniami psychicznymi
21. Przeciwdziałanie przyjmowaniu substancji uzależniających
22. Radzenie sobie w trudnych sytuacjach w szkole
23. Zaburzenia w odżywianiu
24. Promocja zdrowia
25. Procedury postępowania w przypadku sytuacji kryzysowych, uzależnienia behawioralne.
26. Rada szkoleniowa pt. „Dziecko sześciolatkiem uczniem szkoły”
27. Rada szkoleniowa dotycząca problemów przemocy i uzależnień wśród nastolatków
28. Profilaktyka uzależnień młodzieży od komputera

W uzasadnionych przypadkach sprawy kierowane były do Sądu Rodzinnego, który wobec nieletnich stosował w wielu sprawach opiekę kuratora zawodowego i asystenta rodziny Ośrodki Pomocy Społecznej zapewniały specjalistyczne usługi opiekuńcze, które miały na celu zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostęp do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych

Oprócz tego w Centrum Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego w Ząbkowicach Śl. w 2015 r. odbywały się spotkania grupy wsparcia pedagogów i psychologów szkolnych z terenu Powiatu Ząbkowickiego. Zajęcia odbywały się 1 raz w miesiącu.

Do Poradni psychologiczno-Pedagogicznej zgłaszali się po poradę, diagnozę, terapię rodzice z problemami i sprawami dotyczącymi oddziaływań wychowawczych w stosunku do własnych dzieci w różnym wieku. Poradnia przyjmuje dzieci i młodzież do ukończenia przez nie szkoły ponadgimnazjalnej. Zgłaszane problemy, wobec których podejmowane były czynności pedagogiczno-psychologiczne to:

- przemoc psychiczna i fizyczna w rodzinie,
- alkoholizm rodzica,
- uzależnienia od komputera,
- uzależnienia od gier komputerowych,
- euro sieroctwo,
- rozwody rodziców,
- rozstania rodziców,
- rozstania małoletnich rodziców,
- ciąży u małoletnich,
- słabe umiejętności wychowawcze.

Zatrudnieni w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej specjaliści realizowali zadania z zakresu poradnictwa, terapii, profilaktyki w zakresie przeciwdziałania niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziców. Odbywały się indywidualne spotkania i rozmowy doradczo-terapeutyczne z rodzicami oparte o rozpoznawanie emocji u dziecka i u siebie, formy stosowania kar i nagród, sposoby radzenia sobie ze stresem, umiejętności spojrzenia na różne życiowe sytuacje oczami dziecka, współpraca rodzica z dzieckiem, postawy rodzicielskie, metody wychowawcze, psychoedukacja dotycząca potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci z różnymi niepełnosprawnościami, rozwijanie umiejętności komunikacyjnych z dzieckiem (w tej formie zajęć udział wzięło 580 osób). W sytuacjach kryzysowych odbywały się również indywidualne spotkania z rodzicami, np. rozpad rodziny, żałoba, wypadki komunikacyjne (25 osób). W ramach wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka w przypadku stwierdzenia niepełnosprawności odbywały się indywidualne spotkania z rodzicami (19 osób). Prowadzone były zajęcia warsztatowe z grupą rodziców dzieci przedszkolnych zorganizowane na terenie przedszkola w ramach „Szkoły dla rodziców i wychowawców” (7 osób). Odbywały się spotkania z rodzicami dzieci uczestniczących w zajęciach socjoterapeutycznych w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej. Celem spotkań było wspieranie prawidłowych oddziaływań wychowawczych i opiekuńczych na terenie domu (15 osób). Przeprowadzono spotkania z rodzicami dzieci 5-letnich na terenie przedszkoli po przeprowadzanych badaniach przesiewowych dzieci w kierunku określenia gotowości szkolnej (34 osoby).

W Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli zorganizowano następujące szkolenia dla nauczycieli i wychowawców:

- Czysty umysł (profilaktyka uzależnienia od alkoholu i innych środków psychoaktywnych) - udział wzięły 34 osoby
- Profilaktyka uzależnień młodzieży od komputera – 25 osób
- Dopalacze – 66 osób
- Jak rozmawiać z nastolatkiem – 10 osób

W Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej działały również punkty konsultacyjne dla rodziców. Organizowany był również Dzień Otwartego Poradnictwa dla wszystkich

zainteresowanych poradami i konsultacjami z psychologiem, pedagogiem czy logopedą. Zapotrzebowanie na pomoc dla rodziców w zakresie przeciwdziałania kryzysom w rodzinie, niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodziców i demoralizacji nieletnich jest znacząco większe od możliwości kadrowych placówki. Ponadto najczęściej zgłaszanym przez rodziców problemem związanym z korzystaniem z placówki są trudności komunikacyjne.

W szkołach realizowane są działania z zakresu realizacji programów zwiększających bezpieczeństwo. Na ten cel w miarę możliwości pozyskiwane były środki zewnętrzne. Ponadto wszystkie szkoły ponadgimnazjalne w Powiatu posiadają certyfikaty poświadczające wypracowanie i wdrożenie działań na rzecz bezpieczeństwa młodzieży.

W zakresie rozszerzenia dotychczasowej działalności Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bardzie - Ośrodek Interwencji realizował zadania w zakresie świadczenia pomocy psychologicznej, terapeutycznej, wsparcia, poradnictwa i schronienia osobom pokrzywdzonym w wyniku przemocy w rodzinie w tym również w miejscu zamieszkania. Pomoc psychologiczną otrzymało 187 osób, wsparcie i poradnictwo - 65 osób, 5 osób skorzystały z pomocy prawnej, a 87 osób z pomocy terapeutycznej, Ośrodek udzielał również pomocy poprzez punkty interwencji kryzysowej w Ciepłowodach, Ziębicach i Stoszowicach, co w pełni wypełniło cele ze strategii pod kątem udzielania wsparcia w miejscu zamieszkania osób pokrzywdzonych.

Realizację zadań w tym zakresie ocenia się jako dobrą.

Priorytet II: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży opuszczającej rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą

W ramach tego priorytetu znaczącym problemem jest tworzenie mieszkań chronionych dla wychowanków placówek i rodzin zastępczych, z uwagi przede wszystkim na małe zasoby lokalowe gmin oraz brak środków finansowych.

Wyplacono świadczenia na kontynuację nauki dla 59 usamodzielnianych wychowanków rodzinnej pieczy zastępczej, placówek opiekuńczo – wychowawczych oraz MOS-ów, MOW-ów, SOSZW (ustawa wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o pomocy społecznej) w łącznej kwocie 235.415,01 zł. Miesięczne świadczenie wynosiło 494,10 zł z ustawy o pomocy społecznej i 500 zł z ustawy o pieczy zastępczej). Ponadto wyplacono 16 świadczeń pieniężnych na usamodzielnienie w kwocie łącznej 85.764 zł (maksymalna kwota świadczenia 400% podstawy – czyli 6.600 zł) i 8 świadczeń na zagospodarowanie w kwocie łącznej 27.507 zł.

W ramach tego celu pozyskano po raz kolejny środki finansowe z Unii Europejskiej. Od 2008 r. realizowany był projekt systemowy realizowany przez tut. Centrum Pomocy Rodzinie kierowany do pełnoletnich wychowanków placówek opiekuńczo - wychowawczych i rodzin zastępczych w celu ich usamodzielnienia i podniesienia kwalifikacji. W roku 2015 w ramach projektu realizowane były m. in. kursy zawodowe, takie jak kurs kosmetyczny oraz kurs nowoczesny magazynier z uprawnieniami do kierowania wózkami widłowymi. Wsparcie to skierowane było do 10 osób

W Domu Dziecka „Jutrzenka” w Bardzie młodzież w grupie usamodzielnianej przygotowywana jest do samodzielnego życia poprzez m. in uczenie umiejętności

racjonalnego gospodarowania środkami pieniężnymi, naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem.

Opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej zostały objęte rodziny, w których występowały problemy opiekuńczo-wychowawcze, lub rodziny, które wymagały takiego wsparcia ze względu na problemy, z którymi nie mogli sobie poradzić opiekunowie zastępczy.

Pełnoletnim wychowankom rodzinnych i instytucjonalnych form pieczy zastępczej, została udzielona pomoc w usamodzielnieniu i wydatkowaniu pomocy rzeczowej z tytułu zagospodarowania. Koordynator udzielił wsparcia w procesie usamodzielniania sześcioru wychowankom poprzez wspieranie zaplanowanych działań w programie usamodzielnienia poprzez pomoc i nadzór w realizacji planu wsparcia.

Specjalistycznym wsparciem psychologicznym przez psychologa zatrudnionego w Centrum Pomocy Rodzinie objętych zostało łącznie **21 rodzin**, w tym **7 zawodowych**, również **pogotowie rodzinne** (a w nich 20 dzieci w pieczy zastępczej i troje biologicznych), **6 niezawodowych** (7 dzieci) i **8 spokrewnionych** (13 dzieci) Wiek dzieci, którym udzielana była pomoc psychologiczna znajduje się w przedziale od 7 do 18 lat.

Ponadto, pomocą objęta została usamodzielniana wychowanka Domu Dziecka „Jutrzenka” oraz matka biologiczna dziecka, przebywającego w rodzinnej pieczy zastępczej.

Realizację tych zadań ocenia się jako dobrą.

Priorytet III: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych, niepełnosprawnych poprzez rehabilitację społeczną i zawodową przy udziale środków własnych powiatu i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

W ramach tego priorytetu realizowanych było w 2015 r. szereg zadań. Zadania adresowane były zarówno do osób starszych jak też niepełnosprawnych w tym również ze schorzeniami psychicznymi. Realizacja części zadań odbywała się przy udziale środków PFRON i środków własnych powiatu, w tym również rehabilitację zawodową osób niepełnosprawnych.

Rehabilitacja społeczna:

1. Dofinansowanie kosztów działania warsztatów terapii zajęciowej.

W 2015 roku na terenie Powiatu Ząbkowickiego działały dwa WTZ-y. Jeden przy Domu Pomocy Społecznej w Opolnicy, drugi przy Domu Opieki im. Św. Jadwigi Śląskiej w Henrykowie. Liczba uczestników korzystających z WTZ-ów: Opolnica 40 osób niepełnosprawnych, Henryków 35 osób niepełnosprawnych.

W 2015 roku WTZ-y finansowane były: w 90% ze środków PFRON, 10% pochodziło z budżetu samorządu powiatowego. Na funkcjonowanie WTZ przeznaczono było 1.283.000,00 zł w tym ze środków PFRON – 1.154.700,00 zł i 128.300,00 zł ze środków własnych powiatu.

2. Dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych.

W 2015 roku dofinansowanie do uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym otrzymało 290 uczestników i 82 opiekunów, co daje łącznie 372 osoby (w tym dorośli: 257 uczestników i 52 opiekunów). W grupie tej było 33 dzieci i młodzieży z którymi na turnus wyjechało 30 opiekunów. Wysokość środków PFRON przeznaczonych na turnusy rehabilitacyjne to 364.973 zł (303.189 zł uczestnicy i 61.784 zł opiekunowie)

3. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych dla organizacji pozarządowych.

W 2015 roku rozpatrzono 9 wniosków na łączną kwotę 29.118 zł. W ramach zawartych umów sfinansowano m.in. obchody uroczystości, spotkań okolicznościowych oraz wyjazdy do teatru i wycieczki krajoznawcze. W ramach tego zadania dofinansowanie wyniosło 23.470 zł. Z tej formy rehabilitacji skorzystało 220 osób niepełnosprawnych z 2 organizacji lokalnych.

4. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.

Wysokość środków PFRON przeznaczonych w 2015 roku na ten cel wyniosła 229.410 zł (298 dofinansowań). Zestawienie przyznanych i wypłaconych dofinansowań przedstawia poniższa tabela:

l.p.	Nazwa przedmiotu ortopedycznego, środka pomocniczego, sprzętu rehabilitacyjnego	Ilość osób dorosłych korzystających z pomocy i kwota wypłacona	Ilość dzieci korzystających z pomocy i kwota wypłacona
1.	Aparaty słuchowe, wkładki uszne, systemy wspomagające słyszenie	143 osoby 99.343,30 zł	12 dzieci 23.973,00 zł
2.	Wózki inwalidzkie	13 osób 37.500,00 zł	2 dzieci 5.250,00 zł
3.	Pieluchomajtki, cewniki urologiczne, worki do zbiórki moczu, materace przeciwodleżynowe	88 osób 21.873,07 zł	7 dzieci 1.831,50 zł
4.	Szkła i soczewki okularowe	2 osoby 997,50 zł	XXX
5.	Protezy: kończyn, powietrzne (aparaty do leczenia bezdechu)	7 osób 16.304,50 zł	XXX
6.	Przedmioty ortopedyczne: balkoniki, kule, obuwie ortopedyczne, szyny i opaski, peruki, ortezy, siedziska	13 osób 2.861,50 zł	6 dzieci 3.548,85 zł
7.	Sprzęt rehabilitacyjny (piłka rehabilitacyjna, poduszka sensoryczna, zestaw ciężarków do ćwiczenia rąk i nóg, rowery rehabilitacyjne, materac rehabilitacyjno-masujący, urządzenie rehabilitacyjne dla dziecka)	4 osoby 2.108,00 zł	1 dziecko 13.819,00 zł
Suma		270 osób 180.987,87 zł	28 dzieci 48.422,35 zł

5. Dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych dla osób niepełnosprawnych.

W roku 2015 udzielono dofinansowania w łącznej kwocie 123.906,78 zł z tego:

- likwidacja barier architektonicznych – 67.355,68zł dla 9 osób,
- likwidacja barier technicznych – 49.947,50 zł dla 28 osób,
- likwidacja barier w komunikowaniu – 6.603,60 zł dla 5 osób.

Z zakresu likwidacji barier architektonicznych dofinansowano przystosowanie łazienek i lokali mieszkalnych do potrzeb osób niepełnosprawnych, wymiana c.o. węglowego na c.o. gazowe, zakup i montaż podnośnika sufitowego.

Z zakresu likwidacji barier technicznych dofinansowano m.in.: zakup łóżek ortopedycznych, podnośników wannowych, podwyższenie toaletowe, podnośnik jezdny z hamakiem, transporter schodowy.

Z zakresu likwidacji barier w komunikowaniu się dofinansowano: zakup komputerów z możliwością podłączenia do Internetu, dzwonek do drzwi z sygnalizacją świetlną.

Powiat Ząbkowicki uczestniczył w realizacji pilotażowego programu „**Aktywny Samorząd**” dofinansowanego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2015 r. preferowane były wnioski dotyczące osób niepełnosprawnych, które:

- studiują, uczą się w szkołach ponadgimnazjalnych, realizują obowiązek szkolny wykazując osiągnięcia w nauce i wychowaniu,
- realizują obowiązek szkolny, mając miejsce zamieszkania na terenie obszaru wiejskiego,
- wykażą, że wnioskowany przedmiot dofinansowania podniesie: jakość wykonywanej pracy lub poziom wykształcenia
- są aktywne zawodowo i jednocześnie podnoszą swoje kwalifikacje zawodowe,

Maksymalne kwoty dofinansowania w ramach programu „AKTYWNY SAMORZĄD” w 2015 roku:

MODUŁ I (likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową):

- a) obszar A zadanie nr 2 (pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kat. B) - 2.100 zł, udział własny 25% ceny brutto zakupu/usługi,
- b) obszar B zadanie nr 2 (dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania) – dla osoby głuchoniewidomej – 4.000 zł, dla pozostałych adresatów obszaru – 2.000 zł, udział własny nie jest wymagany,
- c) obszar C zadanie nr 2 (pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym) – 2.000 zł, udział własny nie jest wymagany,
- d) obszar C zadanie nr 3 (pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości) – od 9.000 do 26.000 zł, udział własny 10% ceny brutto zakupu/usługi,
- e) obszar C zadanie nr 4 (pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne – do 30% kwot, o których mowa w lit. d, udział własny 10% ceny brutto zakupu/usługi,

- f) obszar D (pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki nad osobą zależną) – 200 zł miesięcznie, jednak nie więcej niż 2.400 zł w ciągu roku – tytułem kosztów opieki nad jedną osobą zależną, udział własny 15% ceny brutto zakupu/usługi.

MODUŁ II (pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym) maksymalna kwota dofinansowania kosztów dotyczących każdego półrocza 2015 roku wynosiła:

- dla opłaty za naukę (czesne) – równowartość kosztów czesnego w ramach jednej, aktualnie realizowanej formy kształcenia na poziomie wyższym (na jednym kierunku, niezależnie od daty poniesienia kosztów),
- dla dodatku na uiszczenie opłaty za przeprowadzenie przewodu doktorskiego – 4.000 zł,
- dla dodatku na pokrycie kosztów kształcenia – 1.000 zł. Ponadto dodatek mógł być zwiększony nie więcej niż o: 500 zł w przypadku gdy wnioskodawca pobiera naukę poza miejscem zamieszkania, 300 zł w przypadku gdy wnioskodawca posiada aktualną (ważną) kartę dużej rodziny.

Przy realizacji zadań w ramach poszczególnych obszarów wymagany była udział własny wnioskodawców, którego wartość była zróżnicowana w poszczególnych obszarach.

Ogólna wartość otrzymanych środków na realizację w 2015 r. – 205.331,90 zł
W ramach w/w programu wyodrębniono poszczególne obszary dofinansowania.

W ramach w/w programu wyodrębniono poszczególne obszary dofinansowania:

Obszar dofinansowania	Liczba beneficjentów pomocy	środki wypłacone w zł
MODUŁ I		
Obszar A – zadanie nr 2 pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kat. B	1	1.320,00
Obszar B – zadanie nr 2 dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania	0	0,00
Obszar C – zadanie nr 2 pomoc w utrzymaniu sprawności posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym	5	8.880,00
Obszar C – zadanie nr 3 pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne	2	25.505,00
Obszar C – zadanie nr 4 pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne	0	0,00
Obszar D – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej	1	323,00
MODUŁ II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym	42	169.304
RAZAEM	51	205.332,00

6. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu najmłodszych osób niepełnosprawnych – dzieci i młodzieży poprzez zapewnienie równego dostępu do edukacji i kontaktu ze środowiskiem szkolnym poprzez organizowanie i finansowanie indywidualnego nauczania dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

W roku 2015 w szkołach i placówkach oświatowych na terenie Powiatu Ząbkowickiego 57 uczniów zostało objętych indywidualnym nauczaniem. Zrealizowano 8.781 godziny indywidualnego nauczania. Łącznie na ten cel przeznaczono środki finansowe w wysokości 517.109,07 zł.

7. Utrzymanie i prowadzenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w stopniu lekkim. Objęcie szczególną opieką absolwentów szkoły w zakresie poszukiwania i podjęcia pracy i ich życiowego usamodzielnienia.

W 2015 roku Powiat przeznaczył na funkcjonowanie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego kwotę 4.300.323,44 zł. Pracownicy SOSW poprzez objęcie szczególną opieką absolwentów szkoły pomagali im w poszukiwaniu i podjęciu pracy oraz wspierali ich życiowe usamodzielnienie.

8. Wspomaganie działalności instytucji i stowarzyszeń i osób fizycznych służących rozwiązywaniu problemów osób niepełnosprawnych oraz zajmujących się aktywizacją ludzi starszych, w tym również formie wsparcia materialnego.

W 2015 roku na potrzeby osób starszych oraz niepełnosprawnych ze środków samorządowych przekazano 56.088,50 zł dla 8 stowarzyszeń. Natomiast ze środków PFRON dofinansowano imprezy na kwotę 23.470 zł. Imprezy zostały zorganizowane przez seniorów i organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich m.in. Dzień Kobiet, Dzień Seniora, Dzień Białej Laski, spotkania opłatkowe. Dofinansowano również działalność Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

9. Organizowanie wśród dorosłych, dzieci i młodzieży grup wolontariuszy chętnych do niesienia pomocy osobom niepełnosprawnym i ich rodzinom

Na terenie Powiatu w 2015 roku funkcjonowało 12 grup wolontariuszy w ramach których działało ok. 191 osób, głównie młodzieży. Pomoc swą świadczyli m.in. w instytucjach pomocy społecznej: Domu Dziecka „Jutrzenka”, domach pomocy społecznej, ale także w środowisku ludzi starszych i potrzebujących. Wolontariusze pomagali przy organizacji różnego rodzaju imprez, działali w sztabach Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy udzielali się w stowarzyszeniach, parafialnych zespołach Caritas itp.

Rehabilitacja zawodowa osób niepełnosprawnych odbywała się w 2015 roku poprzez działania Powiatowego Urzędu Pracy w Ząbkowicach Śląskich:

1. Pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe oraz szkolenie i przekwalifikowanie osób niepełnosprawnych

316 osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w 2015 r. zostało objętych pośrednictwem pracy. W 2015 roku dla tej grupy zostały

zorganizowane 2 szkolenia. Niestety mimo starań nie udało się przekwalifikować zawodowo żadnej osoby.

2. Udzielanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej dla osób niepełnosprawnych

W 2015 roku Powiatowy Urząd Pracy na podstawie zawartych umów udzielił jednorazowej pomocy 2 osobom na podjęcie działalności gospodarczej. Łącznie przyznano środki na kwotę 64.000,00 zł.

3. Zwrot kosztów poniesionych w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych, adaptacji pomieszczeń zakładu pracy do potrzeb osób niepełnosprawnych lub adaptacji i nabycia urządzeń ułatwiających osobie niepełnosprawnej funkcjonowanie w zakładzie pracy

W 2015 roku nie było realizowane zadanie dot. zwrotu kosztów poniesionych w związku z przystosowaniem tworzonych lub istniejących stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych z uwagi na brak wniosków. Natomiast w ramach refundacji kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej zawarto 1 umowę dla 1 stanowiska pracy na kwotę 36.000 zł.

4. Podejmowanie działań w zakresie pozyskiwania środków z unii europejskiej na rzecz poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych

W 2015 roku Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich realizował 2 projekty systemowe (w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój – 5 osób niepełnosprawnych oraz w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego – 14 osób niepełnosprawnych).

W zakres realizacji zadań strategii dot. przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych wchodziło również w 2015 r. m.in. utrzymanie standardów opieki w domach pomocy społecznej jak też utrzymanie dotychczasowej infrastruktury domów pomocy. Powiat od kilku lat realizuje plan utrzymania infrastruktury domów pomocy społecznej. Na terenie Powiatu funkcjonują cztery domy pomocy, w których przebywa 466 mieszkańców. W roku 2015 wszystkie domy posiadały ustawowo wymagany standard usług opiekuńczych, który w celu utrzymania wymaga ciągłych nakładów. W tym celu w 2015 roku Zarząd Powiatu Ząbkowickiego przyjął do realizacji Program modernizacyjno – remontowy na lata 2015 – 2018 dla domów pomocy społecznej, który przy udziale środków Powiatu i Wojewody jest realizowany w swojej pierwszej wersji już od 2011 roku. Zadania zaplanowane do realizacji w 2015 roku zostały częściowo wykonane. W trakcie realizacji tego celu strategicznego wystąpił problem dotyczący kierowania osób z terenu naszego powiatu do domów pomocy, z uwagi na zbyt małe środki finansowe, które posiadają gminy na ten cel. Stąd z roku na rok utrzymuje się kolejka osób oczekujących w gminach na skierowanie do domów pomocy społecznej – w 2015 roku 35 osób. Do naszych placówek przyjmowane są w większości osoby z terenu innych powiatów.

Na terenie Powiatu Ząbkowickiego realizowanych było łącznie 79 programów z zakresu profilaktyki zdrowotnej, w których uczestniczyło łącznie 4.070 osób. Programy profilaktyczne, które podejmowane były do realizacji to m.in.:

1. „Owoce w szkole”
2. „Szlanka mleka”
3. „Czyste powietrze wokół nas”
4. „Zdrowe Dzieci, Zdrowa Polska”
5. „Filip w krainie zdrowia”
6. „Trzymaj formę” - program dot. propagowania zdrowego trybu życia i przeciwdziałania otyłości, umieszczanie informacji dotyczącej danego zagadnienia na stronie internetowej szkoły
7. „Fluoryzacja, dbanie o zęby”
8. Profilaktyka raka piersi - nauka samobadania
9. propagowanie zdrowego trybu życia
10. prelekcje w ramach programu wychowawczego i profilaktyki szkoły
11. spotkania z dietetykiem
12. badania organizowane przez przychodnie oraz firmy zewnętrzne
13. programy profilaktyczne szkół

Realizację tych zadań ocenia się jako dobrą.

Priorytet IV: przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

W dniu 28 czerwca 2011 r. został przyjęty do realizacji Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar w Rodzinie. Założenia programu to głównie podejmowanie działań edukacyjnych wobec rodzin, dorosłych, młodzieży i dzieci na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie poprzez organizowanie szkoleń i realizowanie programów profilaktycznych jak też udzielanie wsparcia i pomocy ofiarom przemocy. Podejmowanie działań edukacyjnych odbywa się głównie poprzez działania placówek oświatowych jak też działania Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Bardzie. We wszystkich szkołach i placówkach oświatowych realizowanych było w 2015 r. 104 różnorodnych programów profilaktycznych uwzględniających faktyczne potrzeby uczniów i wychowanków. Wszystkie programy spełniały standardy efektywności i jakości oddziaływań opiekuńczo-wychowawczych, a także zawierały treści odnoszące się do sfery oddziaływań dydaktycznych. W programach uczestniczyło łącznie 5.321 uczniów ze wszystkich typów szkół znajdujących się na terenie Powiatu Ząbkowickiego.

Podstawowym celem prowadzenia Ośrodka Interwencji Kryzysowej „Nadzieja” w Bardzie wraz z hostelem, zgodnie z założeniami jest zapewnienie osobom z terenu Powiatu Ząbkowickiego, dotkniętym przemocą w rodzinie całonocnego schronienia wraz z posiłkiem oraz poradnictwo psychologiczne, prawne, socjalne, medyczne i rodzinne dla osób pokrzywdzonych. Przez takie działania przyczyniono się do zwiększenia przestrzeni bezpieczeństwa dla osób dotkniętych przemocą lub innymi sytuacjami kryzysowymi, a tym samym podniesienia poziomu bezpieczeństwa społeczeństwa w Powiecie Ząbkowickim. OIK odpowiadał na wszystkie zgłoszone potrzeby w tym zakresie, stąd uznać należy, że cel główny założonej pracy został w pełni zrealizowany w roku 2015. Ważnym podkreślenia jest

również fakt, że OIK prowadzi również 3 punkty konsultacyjne (PIK) znajdujące się w Stoszowicach, Ziębicach i Ciepłowodach.

W okresie sprawozdawczym od 01.01.2015 r. do 31.12.2015 r. Ośrodek Interwencji Kryzysowej „Nadzieja” w Bardzie wraz z PIK-ami w Stoszowicach, Ziębicach i Ciepłowodach podjął 347 interwencji. Pomocą zostało objętych 151 osób (w tym 33 dzieci, 83 kobiety i 35 mężczyzn). W okresie sprawozdawczym z hostelu skorzystało 7 osób, w tym 5 dzieci i 2 kobiety. Koszt funkcjonowania ośrodka Interwencji Kryzysowej w bardzie wyniósł w 2015 roku 169.196,62 zł

W okresie od 01.01.2015 do 31.12.2015 r. w OIK i PIK udzielono pomocy osobom z niepełnosprawnością, w tym:

- z niepełnosprawnością umysłową - 8 osób
- z niepełnosprawnością ruchową - 10 osób

Realizacja Powiatowego Programu Oddziaływań Korekcyjno-Edukacyjnych dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie

W 2015 r. zrealizowano jeden cykl zajęć z terapeutami (psychologiem i pedagogiem). W ramach realizowanych zajęć korekcyjno-edukacyjnych odbyło się 10 godzin spotkań indywidualnych z uczestnikami oraz 60 godzin zajęć grupowych. Zajęcia odbywały się w systemie otwartym. W zajęciach uczestniczyli sprawcy przemocy, którzy dobrowolnie zgłosili się do uczestnictwa w programie oraz osoby, które zostały zobowiązane przez sąd do uczestnictwa. Celem przeprowadzonych zajęć była realizacja działań psychoedukacyjnych ukierunkowanych na zmianę zachowań osób stosujących przemoc, a także edukacja sprawców przemocy. W 2015 r. w zajęciach uczestniczyło 10 sprawców przemocy, a ukończyło je 4 osoby. Na realizację ww. programu w 2015 r. pozyskano dotację z Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego w kwocie 7.750 zł (co stanowiło 100% wydatków na ten cel).

Realizację tych zadań ocenia się jako dobrą.

Priorytet V: przeciwdziałanie bezrobociu

W ramach tego celu odbywała się w 2015 r. realizacja Powiatowego Programu Działań na rzecz promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy dla Powiatu Ząbkowickiego.

Powiatowy Program działań na rzecz promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy uchwalany jest corocznie przez Radę Powiatu Ząbkowickiego. Jego założenia zgodne są z celami ujętymi w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Powiatu Ząbkowickiego, obejmuje bowiem, działania na rzecz aktywizacji zawodowej młodzieży, przeciwdziałania i zwalczania długotrwałego bezrobocia, podwyższenia jakości usług pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego oraz inicjatywy na rzecz wsparcia grup szczególnego ryzyka dla zwiększenia ich szans na zatrudnienie. Program odnosi się także do

promocji integracji i zwalczania dyskryminacji na rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz do potrzeb zmieniającego się rynku pracy, zakłada także wykorzystanie w tych celach środków Unii Europejskiej.

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w 2015 roku (wg MPiPS – 01 za okres **01.01.2015 roku - 31.12.2015 roku** ogółem wyniosła **3.363 osób**, stopa bezrobocia wynosi 15,3%. W ramach realizacji ww. programu można wyodrębnić następujące wskaźniki wpływające z jego realizacji:

- Liczba osób, dla których zorganizowano staże - 997 osób za kwotę 6.180.475,61 zł
- Prace interwencyjne - 89 osób za kwotę 695.047,52 zł
- Roboty publiczne - 210 osób za kwotę 839.523,41 zł
- Prace społecznie użyteczne - 66 osoby za kwotę 47.382,48 zł
- Udział w szkoleniach - 100 osób za kwotę 252.371,06 zł
- Podjęcie działalności gospodarczej przez osoby bezrobotne - 142 osoby za kwotę 2.643.555,79 zł
- Refundacje kosztów doposażenia i wyposażenia stanowisk pracy – 71 refundacji na kwotę 841.719,39 zł
- Zorganizowano 1 targi pracy

8.817 osób bezrobotnych zostało objętych poradnictwem zawodowym i pośrednictwem pracy

Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich działa na podstawie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. (tekst jednolity Dz. U. z 2015 r., poz. 149). W zakresie przeciwdziałania i zwalczanie długotrwałego bezrobocia oraz wsparcie grup szczególnego ryzyka dla zwiększenia ich szans na zatrudnienie Powiatowy Urząd pracy skierował swoje działania do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

- z zakresu usług rynku pracy tj.
  - pośrednictwo pracy,
  - poradnictwo zawodowe,
  - organizacja szkoleń

- z zakresu instrumentów rynku pracy tj.
  - dofinansowanie wyposażenia miejsca pracy,
  - dotacje na podjęcie działalności gospodarczej, kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa,
  - finansowanie dodatków aktywizacyjnych
  - finansowanie kosztów zorganizowanego przejazdu bezrobotnych i poszukujących pracy,
w związku z udziałem w targach pracy i giełdach pracy w ramach sieci EURES
  - staże,
  - prace interwencyjne,
  - roboty publiczne,

- bony (szkoleniowy, stażowy, zatrudnieniowy, na zasiedlenie) dla osób do 30 roku życia,
- prace społecznie użyteczne
- zwrot kosztów dojazdu na staż

W ramach ww. zastosowano niżej wymienione formy i zakres wsparcia:

- pośrednictwo pracy,
- poradnictwo zawodowe,
- organizacja szkoleń
- dofinansowanie wyposażenia miejsca pracy,
- dotacje na podjęcie działalności gospodarczej, kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa,
- finansowanie dodatków aktywizacyjnych
- finansowanie kosztów zorganizowanego przejazdu bezrobotnych i poszukujących pracy, w związku z udziałem w targach pracy i giełdach pracy w ramach sieci EURES
- staże,
- prace interwencyjne,
- roboty publiczne,
- bony (szkoleniowy, stażowy, zatrudnieniowy, na zasiedlenie) dla osób do 30 roku życia,
- prace społecznie użyteczne
- zwrot kosztów dojazdu na staż

Realizację zadań w 2015 r. ocenia się jako dobrą:

Priorytet VI: podnoszenie jakości usług w jednostkach pomocy społecznej

W ramach realizacji tego priorytetu w gminnych ośrodkach pomocy społecznej przeprowadzane były szkolenia dla pracowników, podnoszone były również kwalifikacje poszczególnych pracowników. W gminach na terenie Powiatu zostały uchwalone programy współpracy z organizacjami pozarządowymi. Celem głównym programów jest wzmocnienie społeczeństwa obywatelskiego, budowanie tożsamości regionalnej oraz wsparcie działalności organizacji pożytku publicznego. Zaczątkiem koordynacji współpracy poszczególnych instytucji i służb było utworzenie w gminach tzw. zespołów interdyscyplinarnych, których zadaniem jest diagnozowanie problemów przemocy w rodzinie, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w celach zapobiegawczych. Zespoły pracują na bieżąco. Kolejne gminy przygotowują programy współpracy z organizacjami pozarządowymi w celu lepszej koordynacji działań i uruchomienia ścieżki dofinansowania działań podjętych przez te organizacje na rzecz społeczności lokalnej.

Realizację tych zadań ocenia się jako dobrą.

Priorytet VII: krzewienie idei społeczeństwa obywatelskiego

W zakresie krzewienia idei społeczeństwa obywatelskiego w prasie regularnie ukazywały się artykuły dotyczące udziału różnych grup społecznych w lokalnych imprezach integracyjnych zarówno dzieci, młodzieży jak i dorosłych. W dwóch gminach na terenie powiatu z powodzeniem funkcjonują Uniwersytety Trzeciego Wieku (w Ząbkowicach Śląskich i Ziębicach), które skupiają duże grono osób w wieku emerytalnym chcących uzupełniać swoją wiedzę i być aktywnymi. Również placówki oświatowe; szkoły i przedszkola podejmują działania w celu integracji pokoleń.

W prasie lokalnej regularnie ukazywały się w 2015 r. artykuły dotyczące ludzi starszych, problemów jakie się pojawiają, spędzania przez nich wolnego czasu, możliwości uczestniczenia w zajęciach Uniwersytetu Trzeciego Wieku, udokumentowane są imprezy artystyczne, integracyjne, sportowe, w których ludzie starsi i niepełnosprawni biorą udział na terenie całego Powiatu.

W 2015 r. przeprowadzonych zastało 96 akcji informacyjnych i edukacyjnych mających na celu kształtowanie postaw obywatelskich skierowanych na pomoc innym. Należy zwrócić uwagę na takie akcje jak:

- Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy
- Szlachetna Paczka
- Pola Nadziei
- Mogiłę Pradziada ocal od zapomnienia
- UNICEF
- Góra Grosza
- I Ty możesz zostać świętym Mikołajem
- Paczka na wschód
- Młodzi pamiętają
- Pomóż i Ty
- Wigilia dla dzieci z Domu Dziecka
- Integracyjny Rajd dla Osób Niepełnosprawnych
- sprzedaż kartek świątecznych
- lekcje wiedzy o społeczeństwie i historii dotyczące obecnej sytuacji imigrantów i uchodźców
- kształcenie umiejętności dostrzegania zjawisk rasizmu, szowinizmu, ksenofobii, nietolerancji. poznawanie innych kultur
- znajomość ideologii faszystowskiej i komunistycznej i ich właściwa ocena
- działania polegające na niesieniu pomocy potrzebującym, dla dzieci z rodzin zastępczych
- zbiórka nakrętek
- zbiórka zniczy na Kresy
- zbiórka środków pieniężnych oraz żywności na Ukrainę
- rozdawanie ulotek dotyczących integracji i akceptacji osób niepełnosprawnych
- udział uczniów w akcjach charytatywnych
- tutoring (wsparcie psychologiczno-pedagogiczne)
- zajęcia socjoterapeutyczne
- wolontariat uczniów
- wolontariat uczniów na świetlicy środowiskowej (pomoc uczniom w odrabianiu zadań domowych)
- pogadanki na godzinach wychowawczych oraz innych przedmiotach

- realizacja programu profilaktyki i wychowawczego szkoły
- organizacja na terenie szkoły Dnia Praw Człowieka z udziałem wolontariuszy z organizacji studenckiej AIESEC
- współpraca szkolnego klubu wolontariatu z Wrocławskim Hospicjum dla Dzieci oraz schroniskiem dla psów Azyl w Dzierżonowie
- oddziaływanie na młodzież poprzez różne formy przekazu oraz uczestnictwo w formach aktywności takiej, jak wolontariat
- współuczestnictwo w akcjach we współpracy z PAH i UNICEF
- działalność Samorządu Uczniowskiego i Małego Samorządu
- umieszczanie informacji na stronie internetowej
- włączanie się w akcje o różnorodnym charakterze
- wsparcie dla wychowanków DD w Bardzie
- zbiórka na rzecz zwierząt ze schroniska w Dzierżonowie
- współpraca z przedszkolami
- zbiórka elektroodpadów

W ramach krzewienia idei społeczeństwa obywatelskiego Ośrodki Pomocy Społecznej nawiązywały współpracę z Kołem Sybiraków i Klubem Seniora wspierając kształtowanie postaw obywatelskich skierowanych na pomoc innym poprzez akcje informacyjne i edukacyjne.

Realizację tych zadań ocenia się jako dobrą.

Skuteczność realizacji działań w ramach strategii należy uznać za dobrą. Strategia systematycznie przynosi rezultaty. Efektywna realizacja zadań przyczynia się do wzrostu znaczenia nie tylko pomocy społecznej w Powiecie. Działania realizowane w ramach strategii rozwijają świadomość społeczną, pogłębiają wiedzę na temat problemów społecznych i skutecznego przeciwdziałania im. Strategia umożliwia rozwój infrastruktury społecznej, wpływa na wzrost poziomu kwalifikacji osób pracujących w jednostkach pomocy społecznej. Ponadto Strategia umożliwia pozyskanie środków m.in. z Europejskiego Funduszu Społecznego, co w znacznym stopniu umożliwia realizację szeregu zadań w zakresie pomocy społecznej i przeciwdziałania bezrobociu.

Ząbkowice Śląskie, 10 marca 2016 r.

Sporządzili: Beata Mirek, Tomasz Krzeszowiec - PCPR w Ząbkowicach Śląskich